

ZA CENU TRABANTA NEMÔŽEME OČAKÁVAŤ MERCEDES!

V marci tohto roku usporiadala Slovenská komora stavebných inžinierov (SKSI) panelovú diskusiu, ktorej cieľom bolo otvoriť širšiu diskusiu o kvalite stavieb a honorovaní projektových a inžinierskych prác na Slovensku a v Európe. Nadväzujúc na túto diskusiu sme požiadali doc. Ing. Vladimíra Benka, PhD., prvého podpredsedu SKSI, ktorý bol odborným garantom marcovej panelovej diskusie, o rozhovor.

■ **Otázka kvality stavieb veľmi úzko súvisí s kvalitou projektových prác. Teória hovorí, že čím lepšie a kvalitnejšie je spracovaná projektová dokumentácia, tým je väčší predpoklad, že lepšie a kvalitnejšie bude zhotovená aj stavba. V slovenskom stavebníctve je však kvalita realizácie už dlhšiu dobu jej najslabším článkom. Prečo?**

Neplatí to len pre slovenské stavebníctvo. Tento trend je všade, kde jediným kritériom investorov resp. obstarávateľov pri výbere projektových kancelárií ako aj dodávateľov stavby je najnižšia cenová ponuka. Je to trend voľného trhu v Európe podporovaný EK, ktorý zrejme môže skutočne dobre regulovať väčšinu hotových produktov na európskom trhu. Takáto regulácia - ako nás presviedča prax - nefunguje pre budovy a inžinierske konštrukcie - produkty, ktorých návrhová doba životnosti je niekoľko generácií a v čase dohadovania paušálnych cien (samozrejme najnižších) pre projektové práce a pre realizáciu nie je možné produkt vidieť ani ho ohmatať. Projektová dokumentácia je v tomto čase často na úrovni štúdií a pokiaľ je aj na úrovni projektovej dokumentácie pre stavebné povolenie, zďaleka nerieši definitívne použité materiály, spôsob a metódy výstavby a pod. Paušálne stanovená ponuková cena v dobe krízy, ktorá ako najnižšia získa zákazku, nemôže tiež končiť inak ako v červených číslach a dodržanie primeranej kvality pre takto zhotovený produkt pre objednávateľa nemôže končiť inak ako je napísané v nadpise tohto rozhovoru. Ešte vypuklejšie vystupuje tento problém pre duševnú prácu. Je choré kúpiť si dopredu duševnú prácu za paušálnu najnižšiu cenovú ponuku niekoľko mesiacov predtým, ako sa na problémy začne pracovať a niekedy tlačíť aj v niekoľkých kolách najnižšiu cenovú ponuku ešte hlbšie dole. Pokiaľ

sa dostaneme ešte k elektronickým aukciám, tak by sme v nadpise mali trabant vymeniť za bicykel. Máme šťastie, že globálna spoľahlivosť pre navrhovanie budov je definovaná vysokým indexom spoľahlivosti ($\beta = 3,8$) a nízkou pravdepodobnosťou výskytu poruchy ($p_f = 7,2 \times 10^{-6}$). Dúfajme, že tlak na nízku cenu nielen za projekt, ale hlavne tlak na nízku cenu realizácie stavby nebude tak vysoký, že stavebné konštrukcie začnú ohrozovať zdravie a životy ľudí a verejný majetok. Alebo až potom kompetentní pochopia, že stavby nie sú produkty, ktoré sa môžu ponechať len na voľnú reguláciu trhu. Aká je reálna spoľahlivosť stavebných konštrukcií a aké sú investičné náklady a náklady potrebné na zosilnenie mnohokrát skôr ako bola dokončená hrubá stavba, vysúfať sa s najnižšími cenovými ponukami pre projektovanie a inžinierske práce, ako aj samotnú realizáciu, o tom vedia svoje mnohí investori. Poučenie je to hlavne pre tých, ktorí investujú do vlastných stavieb. Žiaľ zrejme menšie poučenie je to pre tých, ktorí nerozhodujú o vlastných financiách alebo pre tých, ktorí začnú stavať až po tom, čo majú stavbu alebo jej väčšiu časť predanú.

Otázka výšky honorárov za projektovanie nie je len o tom, že chceme, aby nám investori lepšie platili. Je to hlavne o zodpovednosti projektantov. Chceme, aby projektanti mali na svoju prácu primeraný čas a primerané ceny a tým vedeli garantovať aj primeranú kvalitu a rozsah projektovej dokumentácie. Každý projektant má reálne náklady na výkon svojho povolania. Musí mať prenatraté priestory, kde vykonáva svoju projektantskú činnosť, musí zaplatiť spolupracovníkov, projektantov a technikov, sekretárku, musí platiť odvody a dane štátu, samozrejme musí investovať do celoživotného vzdelávania nielen pre seba, ale aj svojich spolupracovníkov, atď. A ak ide o podnikateľskú činnosť,

mal by mať aj primeraný zisk. Tieto všetky náklady na chod kancelárie sa dajú veľmi jednoducho vyčísliť. Dá sa vyčísliť aj reálny čas ako dlho musí na určitej zákazke projektant pracovať a z toho všetkého sa dá vypočítať hodinová sadzba práce. Z toho by sa potom veľmi jednoducho dala vypočítať odporúčaná cena za projektové práce pri danom type stavby. Samozrejme, hodinová sadzba napríklad projektanta v Bratislave alebo v Prešove je iná. V Prešove sú nižšie ceny nájomov za priestory, atď. Takže je úplne prirodzené, že ponuková cena za projektové práce projektanta v Prešove bude nižšia ako projektanta v Bratislave. Ale nie je normálne, ak na tú istú zákazku sú markantné (viac ako 50 %) rozdiely v ponukovej cene od projektových firiem z toho istého mesta či regiónu. A nie je dobré ani pre investorov či iných objednávateľov stlačiť najnižšiu ponúkanú cenu za projektové a inžinierske práce niekedy až pod úroveň 30 % odporúčaných honorárov - v takomto prípade sa žiaľ vraciame znovu k nadpisu tohto článku.

■ **Pred našim vstupom do EÚ boli osvedčenou pomôckou pre projektantov aj investorov tzv. honorárové poriadky. Z hľadiska európskej legislatívy museli byť u nás po vstupe do EÚ zrušené (voľný trh), tak ako aj v mnohých iných krajinách EÚ. Napriek tomu honorárové poriadky fungujú aj naďalej v niektorých členských štátoch EÚ. Prečo?**

Zaväzný honorárový poriadok pre projektové práce pre verejný sektor majú v Bulharsku, Nemecku, Grécku, na Malte a v Luxembursku. Bulharsko a Grécko nie je pre nás až také zaujímavé. Poďme sa pozrieť, ako je to v Nemecku, ktoré by mohlo byť pre nás inšpiráciou. Nemecko má zadefinované rozhranie minimálnej a maximálnej cenovej

ponuky na projektové práce pre daný typ stavieb definovaných zákonom. Okrem publikovaného honorárového poriadku je aj na internete (dnes už aj v mobiloch) dostupný program, ktorým sa dá určiť pre daný typ stavby minimálna a maximálna cena a do súťaže sa môže prihlásiť každý s cenovou ponukou v tomto rozmedzí. Ak by niekto ponúkol inú cenu, bude vylúčený zo súťaže a navyše je možné podať na neho trestné oznámenie a môže byť trestne stíhaný pre porušenie zákona. Toto všetko ale platí v Nemecku a len pre nemeckých projektantov. Projektanti zo zahraničia nemusia dodržiavať minimálnu a maximálnu cenu vo svojich cenových ponukách a to z dôvodov Európskej legislatívy o nediskriminácii. Ale v Nemecku, Rakúsku prípadne v iných krajinách nie je jediným kritériom pri výbere či už projektantov alebo realizačných firiem cena. Uvedomujú si totiž, že projektovanie je duševná práca a predávať duševnú prácu za minimálnu cenu je cesta, ktorá nevedie k správne- mu cieľu. Kritérium ceny tvorí len asi 20 - 30 %, ostatné kritériá pri výbere sú odborné.

■ **Čo by bolo z vášho pohľadu najlepším riešením pre Slovensko? Ako dosiahnuť primerané ceny za projektové práce? A ako docieľiť tiež, že za primerané ceny dostane investor aj primeranú kvalitu a rozsah projektovej dokumentácie?**

Naším cieľom je dopracovať sa najobjektívnejšie k tzv. odporúčanej cene pre jednotlivé typy stavieb, ktorá by bola stanovená nezávislou inštitúciou. Investor by bol informovaný, aká je odporúčaná cena pre daný produkt, pre daný projekt stavby v primerane požadovanom rozsahu a kvalite. Ak sa napriek tomu dohodne na projektových prácach pod hladinou napr. 30 % ako sa to deje dnes, nikto im v tom brániť nebude, ale v takom prípade by sa mal znovu vrátiť k nadpisu tohto rozhovoru. Organizácia, ktorá by bola poverená vypracovaním analýzy pre stanovenie odporúčacích cien projektových prác, by mala byť absolútne nezávislá a do ceny projektových prác a ceny za zhotovenie realizačného projektu by mala zahrnúť aj ich kontrolu. A takisto by mali byť stanovené sankcie, ak sa nedodrží požadovaný rozsah a kvalita projektových prác. Kontrolou a primeranými sankciami by sme docieľili elimináciu tých projektantov, ktorí nerobia projekty kvalitne a v primeranom rozsahu ešte skôr ako sa stavba nekvalitne realizuje.

■ **Vy ste viac ako 15 rokov pôsobili na TU Wien a zároveň ste spolupracovali v praxi s autorizovanými inžiniermi Rakúskej komory stavebných inžinierov. Ako je systém honorovania projektových prác nastavený v Rakúsku?**

Rakúsko tiež nemá stanovené minimálne a maximálne ceny. Po vstupe do EÚ museli rovnako ako my „stiahnuť“ honorárový poriadok. Keďže bol voľný trh, rozhodli sa prejsť na zaujímavý systém. Nezávislá organizácia spracovávala a vyhodnotila veľmi veľa projektov na základe stanovených informácií, získaných od projektových kancelárií. Informácie sa týkali rozsahu projektových prác pri jednotlivých typoch a veľkosti stavieb, počtu hodín, ktoré boli potrebné na vypracovanie projektovej dokumentácie, atď. Tieto údaje spracovali nezávislé organizácie ako napr. univerzita v Grazi a ďalšie a výsledkom bolo stanovenie potrebného počtu hodín na vypracovanie príslušnej časti daného projektu. Pri samotnej dohode o cene projektových prác je všetkým stranám známe, aký rozsah projektovej dokumentácie je potrebné urobiť, aká je časová náročnosť, koľko hodín práce si vyžaduje spracovanie projektu a finančná dohoda sa redukuje na dohodu o hodinovej sadzbe. Pri verejnom obstarávaní sú kritériá výberu stanovené nielen kritériom výberu podľa najnižšej ponuky, ale zohľadňujú sa aj referencie a ďalšie odborné kritériá. Kritérium cenovej ponuky tvorí okolo 20 - 30 % pri posudzovaní ponúk. Ostatné kritériá sú stanovené matematickým kľúčom a jedným z najdôležitejších kritérií pri vyhodnocovaní ponúk sú opäť referencie uchádzača.

■ **Keďže stavby sú produkty dlhodo- bej spotreby so životnosťou niekoľko desiatok rokov je ťažko pochopi- teľné, že sa na kvalitu projektovania a kvalitu výstavby na Slovensku nekladie väčší dôraz. Že vždy roz- hoduje len cena...**

Je to smutné, ale je to žiaľ tak. Tvrdím, že kým na Slovensku, ale aj v iných krajinách, nedôjde ku kolapsu niekoľkých stavieb práve z dôvodu šetrenia na projektoch, ale aj na samotnej realizácii, dovtedy sa tým nebude nikto seriózne zaoberať, všetko ostane na voľnej regulácii slobodného trhu. V súkromí pri obstarávaní produktov pre naše rodiny takisto zvažujeme vždy medzi kvalitou a primeranou cenou. Tiež chceme kvalitnejšie produkty a pokiaľ sa dá ušetriť, radi to využijeme, ale nefungujeme takým spôsobom, že si vyberáme produkty s naj-

nižšou cenou bez toho, aby sme ich videli, vyskúšali, alebo ohmatali. Internetový predaj k tomu smeruje, ale máme tiež určitý druh ochrany - 7 dní na vrátenie tovaru bez uvedenia dôvodu, atď. Ak sa tu popálime, je nám to určite ľúto, ale väčšinou to nemusí viesť k ekonomickému kolapsu rodiny. Pri stavbách je to inak. Náprava je neskutočne komplikovaná a drahá a niekedy ťažko uskutočniteľná, nehovoriac o možnom ohrození zdravia a života ľudí a verejného majetku. Pri kolaudácii asi nie je možné vrátenie tovaru do siedmich dní. Nemôžem chcieť mercedes za cenu trabantu. Tohoto príkladu väčšina ľudí rozumie. Ja však nerozumiem tomu, prečo pri stavbách už táto logika neplatí. Podľa mňa najväčším nedostatkom celého procesu prípravy a výstavby na Slovensku je okrem dampingových cien za projektové práce a realizáciu aj absencia mechanizmu účinnej kontroly. Investor by popri projektantovi a zhotoviteľovi mal veľmi dôsledne spolupracovať aj s odborníkom, ktorý je odborne spôsobilý pre výkon kontroly na stavbách a ktorý mu bude zabezpečovať účinnú kontrolu na všetkých stupňoch prípravy a realizácie stavby. A tu by už vôbec nemal šetriť! Pretože z praxe poznáme veľa príkladov, že sa už po krátkej dobe užívania stavby opravujú a to, čo na začiatku investor ušetril, lebo si vybral najlacnejšiu ponuku, nakoniec stratí financovaním rôznych opráv. Najhoršia kombinácia je najlacnejšia cena pri projektových prácach, najlacnejšia ponuka pri realizácii stavby a absencia účinnej kontroly. Dnes má Slovensko historickú možnosť ovplyvniť kvalitu stavieb. MDVRR SR pripravuje nový stavebný zákon. Držme im palce, aby ho pripravili dobre a aby spolupracovali so všetkými odborníkmi a organizáciami v stavebníctve s jasným cieľom - spoľahlivé a kvalitné stavby za primerané ceny, samozrejme s trvalou udržateľnosťou, aby nastupujúce generácie (naše ratolesti) nemuseli riešiť iba problémy krajiny ako splácať dlhy a či ešte majú prostriedky na ďalší rozvoj aj v stavebníctve. K trvalej udržateľnosti by sa mala každá vláda hlásiť aj v raste vzdelanosti obyvateľstva krajiny. To je jedno z mála „prírodných“ bohatstiev, ktoré sa v našej krajine vyskytovalo. Žiaľ posledných 20 rokov nás všetky vlády presviedčajú, že o takéto „prírodné“ bohatstvo a trvalú udržateľnosť v tejto oblasti nestoja. Slovensko je z hľadiska financovania vzdelávania na chvoste 27-miestneho rebríčka Európskej únie. .

Za rozhovor ďakuje D. Lalíková